

Департамент культури та інформаційної політики
Запорізької обласної державної адміністрації
Комунальний заклад "Запорізька обласна бібліотека
для дітей "Юний читач" Запорізької обласної ради

Незламний лицар правди і свободи

*До 85-річчя від дня народження українського поета, перекладача
Василя Стуса*

Інформаційно-методичний матеріал

Запоріжжя
2023

Незламний лицар правди і свободи: До 85-річчя від дня народження українського поета, перекладача Василя Стуса / Інформаційно-методичний матеріал / укладач І. Л. Ладика. – Запорізька обласна бібліотека для дітей "Юний читач". – Запоріжжя, 2020. – 24 с.

Василь Стус... Кожен рядок його творів сприймається через призму часу з болісним стисканням серця. Творчість поета, життя якого нагадує Шевченкове, глибоко філософська.

Наведені методичні рекомендації присвячені 85-річчю від дня народження Василя Стуса – письменника, перекладача та літературознавця, особистості і громадського діяча, який не лише прожив трагічне та яскраве життя, а й зумів втілити доростання Людини до рівня її долі та покликання у слові.

Метою видання є привернення уваги читачів до життєдіяльності та творчості відомого українського письменника. У виданні розміщені рекомендації щодо організації бібліотечних заходів, які сприятимуть прищепленню любові до української літератури, поповненню знань читачів щодо творчих здобутків письменника-борця, а також розробки наочних та масових форм роботи з дитячою та юнацькою аудиторією.

Видання адресоване бібліотечним фахівцям, вчителям-філологам, педагогам позакласної освіти. Методичні рекомендації також можуть бути цікавими шанувальникам творчості В. Стуса.

Укладач

Інна ЛАДИКА

Редагування
та комп'ютерна верстка

Людмила ВЕСЕЛОВА

Відповідальний за випуск

Лариса ДАНИЛОВА

*Митець потрібен своєму народові
та й усьому світові тільки тоді,
коли його творчість зливається
з криком його нації.*

Василь Стус

Відродження нації починається з гідності, з усвідомлення свого "Я", з пам'яті про людей, які власною громадською позицією відстоювали і відстоюють перед суспільством свої переконання та ідеї. Справжнім духовним подвигом у тоталітарних умовах був рух шістдесятників. Його представники успадкували найкращі риси своїх попередників: патріотизм, щедрість, скромність, доброту, розум, любов до навколишнього світу. Яскравим представником шістдесятників був Василь Стус – відомий український поет ХХ століття, перекладач, прозаїк, мислитель та літературознавець, 85-у річницю від дня народження якого відзначатиме цьогоріч Україна. А ще світ визнає його як правозахисника, безкомпромісного борця за високі ідеали, справжнього Героя України, що поклав своє життя за її майбутнє.

Василь Семенович Стус – легендарна постать, якій вдалося реалізувати свій талант за таку коротку мить життя. Великий поет, поет від Бога з непересічним, рідкісним талантом і культурою, філософ, який творив свій світ. Громадянин найбільших чеснот, він не остерігався говорити правду, завжди боровся за збереження і розвиток української культури, активно протистояв радянській диктатурі, через що зазнав репресій з боку радянської влади, став політв'язнем, а його творчість була заборонена.

Василь Стус знав, що сходить на Голгофу. Він був одним із найактивніших представників українського дисидентського руху, віддав життя за соціальну розкріпаченість людської особистості, несучи на плечах хрест правди і сумління та ставши символом таланту і незламної віри в кращу людську долю. Поетові вдалося виконати свою місію, покладену на нього долею і часом. Любов Василя Стуса до України, його відчуття власної гідності, нетерпимість до несправедливості й досі є взірцем для сучасних українців.

Офіційне визнання геніальності – це щось на зразок офіційної посмертної реабілітації. Непересічний талант поета, його трагічна доля, відчайдушна боротьба в тоталітарній державі за національну незалежність українського народу, сміливі виступи проти облудної ідеології викликають особливий інтерес до його особистості. Василя Стуса не стало, але він встиг сказати нове слово в українській поезії, піднести її на вищі світові щаблі – і це найголовніша поетова перемога, за яку йому вічно буде вдячна Україна. Незважаючи на страдницьку долю та непереборні труднощі, творчий доробок Василя Семеновича досить великий. І сьогодні, в часи незалежності нашої держави, ми всі маємо змогу зачитуватися поезією ПОЕТА з великої літери.

Вагомий внесок в українську літературу Василь Стус зробив і на теренах перекладу. Варто згадати його блискучі переклади з німецької, англійської, італійської, іспанської, французької мов. Перекладав також зі слов'янських мов.

Творчість Василя Стуса ще за радянських часів отримала міжнародне визнання. У 1982 році він став лауреатом Міжнародної літературної премії від організації "Amnesty International". 1985 року Василя Стуса було висунуто на здобуття Нобелівської премії. Ініціатором виступив нобелівський лауреат і колишній голова міжнародного ПЕН-клубу Гайнріх Белль, чий твори були заборонені у Радянському Союзі.

Із здобуттям Україною незалежності творчість Василя Стуса отримала належне визнання і на Батьківщині. У 1991 році поет посмертно отримав звання лауреата Державної премії імені Т. Шевченка, у 1997 році його нагороджено Орденом князя Ярослава Мудрого V ступеня (посмертно), а 26 листопада 2005 року Стусові посмертно присвоєно звання Героя України.

Впродовж 1994-1999 років побачила світ 6-томна збірка Василя Стуса. 1989 року Українською асоціацією незалежної творчої інтелігенції (УАНТІ) було засновано премію імені Василя Стуса. Вона присуджується авторам, які мають видатні успіхи у своїй галузі, займають виразну громадянську позицію, активно присутні в українському культурному просторі. Премію щороку присуджують літераторам, митцям, режисерам за особливий внесок в українську культуру та стійкість громадянської позиції.

З метою увічнення пам'яті поета на Донбасі було відкрито історико-літературний музей його імені. 14 січня 2005 року відбулось урочисте відкриття погруддя "Людині, що пише вірші". Крім того, іменем поета названо вулиці і сквери в Києві, Одесі, Івано-Франківську, Рівному, Вінниці, Запоріжжі, Ковелі, Луцьку, Броварах, Бориславі, Борисполі та в інших містах.

Для формування сучасної української нації громадська діяльність і творчість Василя Стуса мають таке ж значення, як постаті Тараса Шевченка, Івана Франка і Лесі Українки. Його твори – поезія совісті, а рядки – пророчі:

*...Народе мій, до тебе я ще верну,
і в смерті обернуся до життя
своїм стражденням і незлим обличчям.*

*Як син, тобі доземно поклонюсь,
і чесно гляну в чесні твої вічі,
і з рідною землею поріднюсь».*

Отже, завдання бібліотечних фахівців полягає в тому, щоби, вшановуючи пам'ять Василя Семеновича Стуса, не тільки нагадати читачам основні віхи життя й творчості поета, а й надати їм нові факти про письменника, допомогти відкрити його для себе не лише, як письменника, а ще і як Людину.

Пригадати основні віхи життя й творчості поета, дізнатися нові факти про письменника допоможуть: **цикл медіа презентацій "Стус – поет", "Стус – політв'язень", "Стус – громадянин, патріот", книжкові експозиції та перегляди літератури "Василь Стус. Відлуння і наближення", "Життя на виріст: Василь**

Стус", "Постать Василя Стуса над плином часу", обговорення книги українсько-го історика, публіциста Вахтанга Кіпіані "Справа Василя Стуса".

Популяризації творів Василя Стуса сприятимуть Стусівські читання "Згадати зараз, щоб не забути ніколи", "Василь Стус: поза простором духу", читацькі конференції "Василь Стус – син України, велич світова", "Час Стуса" тощо.

Аби розкрити непересічний талант поета, доречно запросити читачів на години поезії "Не відлюбив свою тривогу ранню...", "У білій стужі сонце України...", поетичні зустрічі "Василь Стус – поет і людина", "Вірші на попелі свободи".

Віддати шану подвижницькій діяльності визначного українця користувачі зможуть, доєднавшись до вечорів-мітингів "Забуттю не підлягає!", "НезаСТУСованість великих", читацьких діалогів "Під тягарем хреста", "До скону свято вірити в добро", годин роздумів "Життя, покладене на вітвар", "Як добре, що смерті не боюсь я", бесід-міркувань "Злет у вічність", "Постать Стуса вольова" та ін.

Формувати почуття поваги до творчості Василя Стуса, розуміння цінності його життєдіяльності покликані також такі заходи як: літературно-патріотичні вечори "Йому судилась доля генія", "А все ж нестерпна безневинна кара...", літературно-музична композиція "О доле в'язня і трибуна, життя твоє зрідні тайфуну", коло патріотів "Заповіт непокірних...", "Вільний та небайдужий Василь Стус", конкурсів читців "Довіку не буде з мене раба" тощо.

Означити віддану синівську любов поета-громадянина до України, батьків, людей, рідної землі читачам допоможуть: усні журнали "Василь Стус – величний і вічний", "Дорога безсмертя", літературні портрети "Я винен тим, що українець", "То – шлях правдивий. Ти – його предтеча", "Трагічний, величний і вічний Василь Стус", бібліотечний non-stop "Свій поміж своїх, чужий поміж чужих", вечори-реквієми "На порозі безсмертя: Син України Василь Стус", "Двадцятилітній шлях на Голгофу".

Нижче пропонуємо деякі творчі розробки бібліотечних заходів, що дозволять ближче познайомити читачів-дітей з творчістю вірного сина українського народу Василя Стуса.

Книжково-ілюстративна виставка-досє "Трагічний, величний і вічний Василь Стус"

Цитата: "Або світ прийме мене таким, як я є,
яким мене народила мати,
або вб'є, знищить мене.
Але я – не поступлюся!"

В. Стус.

1 розділ: Крізь сотні сумнівів я йду до тебе, добро і правдо віку...

2 розділ: Вірші на попелі свободи

Історико-біографічні нотатки "Життєпис Василя Стуса: найважливіші факти"

Дитинство, юність. Народився майбутній поет 6 січня 1938 року в селі Рахнівка Вінницької області. Він був молодшим з чотирьох дітей. Аби втекти від примусової колективізації, родина вирішила переїхати в Донецьк (тоді – Сталіно). Спочатку батько знайшов там роботу на хімічному заводі, а за рік батьки перевезли до себе дітей. Саме там Василь Стус і провів свої дитячі роки.

У 1954 році хлопець вступив на історико-філологічний факультет Сталінського педагогічного інституту за спеціальністю "Українська мова та література". Після закінчення вишу працював учителем у Таужнянській середній школі. У 1959 – 1961 роках відслужив в армії на Уралі. Після демобілізації знову продовжив освітянську роботу вчителя у місті Горлівка, потім працював підземним плитовим на шахті "Жовтнева" в Донецьку, а згодом літературним редактором газети "Соціалістичний Донбас".

Перші збірки творів і перше визнання. У 1963 році Василь Стус вступив до аспірантури Київського інституту літератури АН УРСР імені Т. Г. Шевченка за спеціальністю "Теорія літератури". Тоді ж зайнявся виданням першої збірки віршів "Круговерть", проте, вона була вилучена з плану видавництва. Відтак Стус почав публікувати переклади іноземних поетів. А збірка "Круговерть" згодом вийшла самвидавом.

Впродовж 1965-1969 років Василь Семенович працював над збіркою "Зимові дерева", проте, як і першу збірку, опублікувати її у радянських видавництвах виявилось неможливим, незважаючи на позитивні відгуки рецензентів. Та одна з кількох самотужки надрукованих копій випадково потрапила до Європи, і там була видана бельгійською діаспорою у видавництві "Література і мистецтво". Один примірник пізніше потрапив до автора. У передмові видавців значилося: *"...Передруковуємо цей відпис без згоди, навіть без відома автора, з обов'язку супроти української літератури. Життя рукописів на нашій землі є ще більш непевне й коротке, як було в доби нападів татарських орд. Ми обов'язані не допустити до того, щоб духовна творчість наших поетів була нищена жандармами від української літератури, як спалені ними рукописні архіви Київської академії наук".*

Дисидентство і переслідування. Василь Семенович ставав дедалі помітнішою фігурою: він писав відкриті листи до компартії, Спілки письменників та Верховної Ради, критикуючи порушення людських прав і арешти колег. На початку 1970-х років Василь Стус приєднався до групи захисту прав людини. Не за горами був його власний арешт і перетворення з захисника політв'язнів на ув'язненого.

Під час прем'єри фільму Сергія Параджанова "Тіні забутих предків" у кінотеатрі "Україна" у 1965 році Василь Стус взяв участь в акції протесту. Він разом з Іваном Дзубою, В'ячеславом Чорноволом, Юрієм Бадзьом закликав партійних керівників засудити арешти української інтелігенції. За участь у цій акції Василя Стуса відрахували

з аспірантури. Настав час низки швидкоплинних робіт: кочегар, різноробочий, редактор технічної документації... При цьому треба було годувати сім'ю: у 1966 році у Василя Стуса з дружиною, Валентиною Попелюх, народився син Дмитро.

Недовгою передишкою була робота в Центральному державному історичному архіві УРСР, де Василь Стус почав досліджувати Українську революцію 1917-1920 років, але невдовзі один з колишніх керівників Василя Семеновича з інституту літератури домогся його звільнення.

Збірка "Палімпсести". Найповніша збірка Василя Стуса, "Палімпсести" увірала твори, написані автором впродовж 1971 – 1977 років. Більшість цього часу він провів у таборах Мордовії та на засланні в Магаданській області. Частиною процесу були замовні рецензії на твори Василя Семеновича від наукових співробітників того ж самого інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка, зокрема, доктор філологічних наук Арсен Каспрук яскраво розписує в них "декаданс, ідейний занепад" Стуса і "оббріхування" ним радянської дійсності.

"Палімпсести" вийшли друком вже після смерті автора, у 1986 році. До збірки увійшли вірші, які вдалося зберегти, доправивши на волю у листах до дружини або за допомогою людей, що відвідували інших в'язнів. Кілька сотень віршів Василя Стуса, вилучених таборовими наглядачами, в тому числі й остання збірка "Птах душі", на превеликий жаль, були втрачені.

Арешти Василя Стуса радянською владою. Літературна діяльність Василя Семеновича спричинила його арешт у січні 1972 року. Після 9 місяців у слідчому ізоляторі поета визнають винним у "антирадянській агітації і пропаганді" та засуджують до 5-ти років позбавлення волі і 3-х років заслання. Весь термін ув'язнення Василь Стус перебував у таборах Мордовії. Перебуваючи в неволі, поет писав вірші, втім більшість з них знищувалась наглядачами, лише деякі з них вдалося зберегти. Загалом табірні наглядачі знищили збірку з 300 віршів Василя Стуса. У 1977 році ув'язнення поетові змінили на заслання в Матросове Магаданської області, де він працював до 1979 року на золотих копальнях.

Другий судовий процес, ув'язнення та загибель. Влітку 1979-го Василь Стус повертається з заслання до Києва. Невдовзі він вступає до Української Гельсінської групи правозахисників та відмовляється від радянського громадянства. Працювати поет був змушений на заводах робітником. Однак, його здоров'я було сильно підірване на засланні.

Майже відразу після повернення з заслання, за Василем Стусом встановлюють адміністративний нагляд, а невдовзі, у травні 1980 року, його знов засуджують до 10 років примусових робіт та 5 років заслання "як особливо небезпечного рецидивіста". На знак протесту проти жорстокого поводження з політв'язнями він кілька разів оголошував голодування. А поводитись з ним надзвичайно жорстоко. У січні 1983 року за передачу на волю зошита з віршами, Василя Семеновича на рік кинули в камеру-одиночку. Влітку 1985-го його відправили до карцеру за те, що, читаючи книгу в ка-

мері, він сперся ліктем на нари. На знак протесту проти цього покарання він оголосив безстрокове сухе голодування.

В ніч з 3 на 4 вересня 1985 року Василь Стус помер. За офіційними даними – від зупинки серця, за неофіційними ж джерелами – від переохолодження. Поета поховали, не чекаючи приїзду сина і дружини. Близькі змогли обняти тільки горбок землі, яка забрала у своє лоно змучене тіло Василя. Особисті речі В. Стуса здебільшого також не повернулись до його родини.

Смерть поета приховувалась радянською владою від його друзів-дисидентів до середини жовтня. 19 листопада 1989 року... – лише через чотири роки, Василь Стус повернувся додому, в Україну. Повернувся разом зі своїми побратимами – Юрієм Литвином та Олексієм Тихим. Тисячі киян і гостей міста прийшли на Байкове кладовище, щоб провести в останню дорогу славних синів України. 1990 року Василь Стус був посмертно реабілітований. Смерть поета розглядається як вбивство, скоєне радянською тоталітарною системою.

Вечір вшанування "То – шлях правдивий. Ти – його предтеча"

Звучить пісня "Ні на що не нарікай з печаллю" (сл. В. Стуса)

Перший ведучий: Будь-яку віху історії збагнути сьогодні нелегко. Але ми не відбудемось як нація, якщо не будемо прагнути до досягнення, розуміння минулого, щоб взяти з нього найкраще і понести далі.

Другий ведучий: Це не просто слова. Це виважене кредо, засвідчене життям. За цими словами – діло, вчинок. За ними – доля, життя і творчість, життя і смерть.

Перший читець: Згадаймо всіх, хто вмер за Україну,
Всіх тих, хто не дожив, не докохав,
Кого везли в вагонах на чужину,
Хто в більшовицьких таборах копав.

Другий читець: Хто день у день ніс хрест важкий до скону,
Хто йшов і падав, але знов вставав,
Хто не вернувся й досі ще додому,
Хто край свій ні на мить не забував.

Третій читець: Згадаймо мертвих і живих ще нині,
Хто Україну над усе кохав,
Усіх, хто в дальній і близькій чужині
Про неньку пам'яті не розтопав.

Перший читець: Я – українець. Я знаю, хто мої герої. Незалежно від того, хто при владі.

Другий читець: Я – українка. Я обираю героїв серед найкращих представників моєї нації. Незалежно від того, кому ці звання дає офіційна влада. Незалежно від того, в кого їх забирає.

Третій читець: Я пишаюся тим, що є українцем. Мої герої – Степан Бандера, Роман Шухевич, Євген Коновалець.

Перший читець: Мої герої – Тарас Шевченко, Василь Стус, Іван Мазепа.

Другий читець: Мої герої – В'ячеслав Чорновіл, Ліна Костенко.

Третій читець: Я пишаюся тим, що я українець. Бо саме так називав себе той, що словом вбивав ворогів України. Він – Українець.

Звучить «Реквієм» Моцарта (перша частина).

Перший ведучий: Понад шість десятиліть тому, сколихнувши всю націю, на скрижалях української історії спалахнуло ім'я Василя Стуса, великого поета і громадянина. Цього року Василю Стусові мало би виповнитися 85. Він же вибрав собі яскраву та коротку долю: "Коли життя забрано – крихт не потребу!"

Другий ведучий: Хто ж він такий, Василь Стус? Людина, що прожила всього 47 років, а здобула всенародну славу.

На екрані проєктується портрет В. Стуса

Перший ведучий: Високий, худорлявий, трішки зсутулений молодий чоловік привертав увагу кожного, бо в натовпі він виділявся гострим, допитливим поглядом карих очей, широким розмахом темних брів, класичної форми носом і впертим, крутим підборіддям, що видавало людину сильної волі. Попри молодий вік глибокі складки опускалися долу з кутиків губ, засвідчуючи про пережите, переболене, а ще – про настирливий пошук.

Другий ведучий: Таким виглядав Василь Стус. В його рисах було щось неземне, щось таке, що суттєво різнило його від багатьох. Йому судилася доля генія.

Василь Стус: *(юнак-старшокласник в образі поета)*

Червоний біль од нигая
в очах розходиться стоколом,
а світ зайшовся покольолом,
за світом настрибом – змія.
О доле, доленько моя.

На екрані демонструються мультимедійні матеріали: слайди, фотографії, які ілюструють життєвий шлях В. Стуса. Звучать різдвяні дзвіночки, тиха коляда.

Перший ведучий: Життєвий шлях поета-борця Василя Семеновича Стуса розпочався на різдвяні свята, 7 січня 1938 року, в селі Рахнівка Гайсинського району на Вінниччині. Дата народження, що збігалася з днем народження Ісуса Христа, могла стати приводом для насмішок над дитиною в її шкільні роки, а в дорослі – стати поштовхом для цькування чи, навіть, перешкодою для здобуття вищої освіти. Мама по боялась записувати народина сина 7-м січня, записала 6-м.

Другий ведучий: Батьки Василя, Семен Дем'янович та Їлина Яківна, були селянами, простими чесними людьми. Добру вдачу, людяність Василь, безперечно, перей-

няв від них. Дитинство хлопця проходило в атмосфері добра і любові. А ще – в атмосфері народної пісні.

Звучить українська колискова.

Василь Стус: Перші уроки поезії – мамині. Знала вона багато пісень і вміла дуже інтимно їх співати... Найбільший слід в душі від маминої колискової "Ой люлі-люлі, моя дитино". Шевченко над колискою – це не забувається.

Перший ведучий: Народжений на велике свято, мав мати велике щастя. Хтозна, що думав Василь про своє щастя-нещастя...

Василь Стус: Мені здалося – я живу завжди.

Неначе в сні було моє дитинство.
Неначе в казці я пройшов цей вік,
і мій вінок, де квітло двадцять весен,
уже пожовк, осипався, опав.

Другий ведучий: Навчатися в школі Василю було не цікаво. Тому освіту удосконалював самотужки. Найулюбленішим захопленням було читання книг. У 6-му класі Василько знав напам'ять увесь "Кобзар". У 9 класі прочитав "Мойсея" і вирішив стати літератором. Хлопець мав напрочуд сильну волю, вмів досягати поставленої мети. Згадував, що після прочитання книжки "Мартін Іден" Джека Лондона світ йому "перевернувся": "Як мучилася людина, а змогла перевершити всіх, хто купався в молоці!". А ще Василь дуже любляв музику й рано навчився грати на гітарі. Перевагу завжди віддавав класиці: Бетховену, Бахові, особливо захоплювався Дев'ятою симфонією Бетховена, про яку говорив, що вона перевернула його душу.

Звучить Дев'ята симфонія Бетховена (фрагмент).

Перший ведучий: З дитинства гартувалася у Василеві непокора, почуття власної гідності, принциповість, непоступливість, гранична чесність та мужність. По закінченні школи вступив до Донецького педагогічного інституту на історико-філологічний факультет. Вступав без іспитів, бо школу закінчив із срібною медаллю. Це були роки, які сам Стус назвав "важкими". Мабуть, через матеріальні нестатки, а найбільше через те, що історія українського народу викладалась у перекрученому, спотвореному вигляді.

Другий ведучий: Наприкінці 50-х років, після закінчення вишу, вчителював на Кіровоградщині, служив в армії, працював в газеті. Післяармійський час серйозний, вдумливий юнак вважав часом творчої реалізації. Ці роки Василь Стус називав "часом поезії": він захоплювався світовою літературою, чимало писав. Про своє покликання говорив так:

Василь Стус: Ненавиджу слово "поезія". Поетом себе не вважаю. Маю себе за людину, що пише вірші. Деякі з них – як на мене – путящі. Поет – це людина. А люди-

на – це насамперед добродій. Якби було краще жити, я б не вірші писав, а робив би коло землі. Без чистоти душі і ясності серця віршів не буде. Добрих віршів.

Перший ведучий: У 1959 році на сторінках "Літературної газети" побачила світ перша ґрунтовна добірка творів Стуса-поета з передмовою Андрія Малишка та добрим напутнім словом. Ранні вірші Василя Стуса "полонили тонким ліризмом, сонцелюбством, чудовим відчуттям пейзажу", – писав А. Малишко. Потім твори Василя публікувалися в журналах "Дніпро", "Вітчизна", "Донбас".

Другий ведучий: Його поезія не тільки гнівна, а й ніжна, сповнена ласкавого смутку, і якби були інші часи – це був би поет ніжності та краси. Світло Стусової душі яскраво проступає в його ранній ліриці.

Звучить лірична мелодія.

Василь Стус: Струнка, білява, з синіми очима
неначе лебідь з хвилі вдалині
(В вечірній тиші ми лише одні), –
Мені вона привиділась вві сні.
І я завмер, милуючись плечима,
не бачачи обличчя. Раптом – крик,
Надтріснутий, і немічний і милий,
Мене ж покинули тоді останні сили,
А образ, образ, ніби привид, зник.

Перший ведучий: У 1963 році Василь Стус вступив до аспірантури інституту літератури імені Т. Г. Шевченка в Києві. Працював над дисертацією "Джерела емоційності поетичного твору". Багато писав і перекладав, опублікував кілька віршів і критичних нарисів.

Другий ведучий: В ці роки поет захопився світовою літературою, передусім творчістю Рильського, Пастернака, Гете, Рільке, Толстого, Камю і Фолкнера. Усе життя Василь Стус цікавився творчістю тих митців, які відзначалися неординарністю, філософським світосприйняттям.

Перший ведучий: Життя Василя Стуса – це дорога через терни до зірок. Доля готувала йому страсну путь на Голгофу кривавого двадцятого століття. Злети і падіння, визнання і зневага, арешти, допити, спецтабори...

Другий ведучий: Поет був чесним із собою до кінця і зовсім не здатним до будь-яких компромісів. Це й визначило його трагічну долю. Всі віхи Василевого життя були записані на небі, він не міг щось змінити, бо належав тільки Україні і Богові: "Біда так тяжко пише мною, Так тяжко мною пише біль...".

Перший ведучий: Людина весь вік стоїть перед вибором: стати на бік добра чи зла, промовчати чи сказати правду. Що ж, Василь мовчати не міг. Він зважився, він ступив свій крок – до прірви, до мук і до слави.

Другий ведучий: "Мій найбільший гріх – це колір моєї шкіри", – це відомі слова геніального американського джазиста-негра Луї Армстронга. У Василя Стуса найбільшим злочином було те, що він був українцем, тобто СПРАВЖНІМ українцем, любив свою мову, свою землю, свою культуру. Чого ж він хотів? А хотів того, щоб в його Україні і скрізь була справедливість, щоб в Україні і на його рідній Донеччині не закривали масово україномовні школи, щоб український народ мав і мову свою, і свою історичну пам'ять, і гідність.

Василь Стус: О боже мій, така мені печаль,
І самота моя – така безмежна,
Нема – Вітчизни. Око обережно
Намацує дорогу між проваль.
Ото мій шлях. Повернення, чи не –
Ото мій шлях. Світ за очі. Єдине.

Перший ведучий: Щедро обдарований, чесний і наполегливий, Василь Стус мав стати не тільки великим поетом, а й глибоким літературознавцем. Але у серпні 1965 року його відрахували з аспірантури "за систематичні порушення норм поведінки аспірантів і співробітників наукових установ", а насправді – за протест проти хвилі арештів українських "шістдесятників". На цьому "нормальне" життя закінчилося. Почалися роки поневірянь, переслідувань і принижень, пошуків роботи, аби мати шматок хліба для себе і сім'ї. Він наймався на будь-яку роботу: кочегаром, сторожем, але незабаром його звільняли під тим приводом, що не мають права тримати на чорній роботі дипломованого філолога. У друк не проривалося нічого, хіба що кілька перекладів під псевдонімом. Трохи згодом по Києву бродили вже сотні інтелігентів, позбавлених засобів для існування і будь-яких прав. Василь Стус був одним із перших, кому довелося пити з цієї чаші.

Другий ведучий: Важко сказати, коли саме Василь Стус "проявив себе вперше". Можливо, коли підписував протести проти переслідування української культури та її діячів; можливо, коли виступав на вечорах поезії.

На екрані – фрагмент трилогії "Просвітлої дороги свічка чорна".

Перший ведучий: А може тоді, коли після перегляду кінофільму Сергія Параджанова "Тіні забутих предків" Василь Стус звернувся до переповненої аудиторії із закликом: "Хто проти тиранії – встаньте!". Він ніколи нікого не повчав, як треба жити, він показував це власним прикладом.

Другий ведучий: За три дні до першого арешту, 12 січня 1972 року, Василь Стус разом із друзями-письменниками ходив різдвяним вертепом у Львові. Так молодь з Києва та Львова протестувала проти політики заборони українських національних традицій. Зібрані гроші, 250 рублів, колядники планували передати для допомоги політв'язням та їхнім рідним. Щойно Василь Стус повернувся до Києва, як його та ще 18

учасників коляди заарештували. Згодом історики називатимуть цю подію "Арештова-на коляда".

Василь Стус: Сховатися од долі – не судилось.

Ударив грім – і зразу шкереберть
Пішло життя. І ось ти – все, що снилось
Як смертеіснування й життєсмерть.
Тож іспитуй, як золото, на пробу
Коханих, рідних, друзів і дітей:
А чи підуть крізь сто твоїх смертей
Тобі услід? А чи твою подобу
Збагнуть – бодай в передкінці життя?
Чи серцем не жахнуть від ознобу
На цих всебідах? О, коли б знаття...
Та відчайдушно пролягла дорога
Несамовитих. Світ весь – на вітрах.
Ти подолала, доле, слава Богу.
На хижім вітрі щезне й ниций страх.

Перший ведучий: Сховатися від долі не судилося... І з 13 січня 1972 року його шлях на Голгофу пішов круто вгору. Під час обшуку у Стуса вилучили понад 500 оригінальних віршів, десятки статей, переклади поезії – загалом усі праці, які він писав упродовж 15 років. Вирок суду – табір суворого режиму на 5 років і 3 роки заслання, яке Стус відбував у Мордовії і Колимі.

Василь Стус: Впродовж дев'яти місяців, які я пробув у слідчому ізоляторі, мені вдалося зробити майже половину того, що зробив за минулі 7 років. На сьогодні я переклав більше 6 друкованих аркушів своїх власних. Так, здається, я раніше не працював.

Другий ведучий: Василь Стус дуже любив своїх рідних: батька, матір, маленького сина Дмитрика, який так і залишився в пам'яті Стуса п'ятирічним, дружину Валентину, яка того страшного для Василя 1965 року тихо і непомітно увійшла в його життя, щоб пройти разом з ним через сто Голгоф.

Перший ведучий: Поезії Василя Стуса, присвячені дружині, матері, синові, рідним і друзям, вражають зворушливою ніжністю й теплотою. В листі до дружини поет писав: "Валю, Бог забрав у нас будні, а залишив свято. Свято великого болю, почесного тягара, врочистість розлуки й празникові миті зустрічей".

Звучить духовна мелодія

Перший читець: Церква святої Ірини
криком кричить із імлі.

Мабуть, тобі вже, мій сину,
зашпори в душу зайшли.

Другий читець: Скільки набилося туги!
Чим я її розведу?

Жінку лишив на наругу,
маму лишив на біду.

Третій читець: Рідна сестра як зигзиця,
Б'ється об мури грудьми.

Гмигає оком в'язниця,
наче сова із п'їтьми.

Перший читець: Мороком горло огорне –
ані тобі продихнуть.

Здрастуй, бідо моя чорна,
Здрастуй, страсна моя путь.

Другий ведучий: Мрії виховувати сина, згідно власних переконань, знайшли вияв лише через звернення у листах.

Василь Стус: "Дорогий сину, таткові нелегко нині, може, не скоро вдасться і звидітися. Отож – рости добрим козаком, чесним і правдивим, не потурай злу і знай, що твій батько віддав усе своє життя, аби людям жилося краще – всім людям, на всій землі".

Другий читець: Синочку мій, ти мами не гніви
і не збавляй їй літа молодії.
Мене ж – не жди. Бо вже нема надії
схилитись голова до голови.

Третій читець: На щирі радість більше не чекай.
Я вже по той бік радісного світу.
Закрию скоро погляд сумовитий,
хіба що з того світу виглядай –
і я тебе почую...

Перший ведучий: Останнє побачення з дружиною та сином відбулося в лютому 1981 року. В душі відчай, смуток, біль розлуки.

Звучить пісня "Напевне, так і треба" (слова В. Стуса)

Другий ведучий: Парадокс: за кордоном Василь Стус – визнаний поет, його вірші хвалять і друкують, а на рідній землі – він засуджений як державний злочинець, він – вигнанець.

Перший ведучий: 1970 року в Брюсселі виходить поетична збірка поета "Зимові дерева", лейтмотивом якої є гострий біль за Україну.

Перший читець: Опускаюсь – ніби піднімаюсь.
Ріжуть крила – ніби зносять ввись
Караний, обкарнаний, не каюсь –
Геть набридло (каюся – колись).

Другий читець: А тепер – блаженна рабська доля,
Воля рабська. Над усе – вона!
Серед закріпаченого поля
Запалала свічка вогняна.

Третій читець: Люде мій! О кріпаки комуни!
В майбуття втелющені цвяхи!
Вам услід несуть дубові труни –
Тільки б до могили дожили!
Кріпаки замучені, нужденні!
Нація безпашпортна моя!

Другий ведучий: Долю Василя Стуса як політв'язня було вирішено.

Василь Стус: Психологічно я розумів, що тюремна брама уже відкрилася для мене, і днями вона зачиниться за мною надовго... Але що я мав робити? Це вже доля, а долі не обирають. Отож, її приймають – яка вона вже є.

Перший ведучий: Поет свідомо вибрав свою дорогу. Тема смерті в літературі – явище поширене, але у Василя Стуса вона трактується філософськи, як продовження життя в безсмерті, у пам'яті народній, як повернення й утвердження.

Перший читець: Як добре те, що смерті не боюсь я
І не питаю, чи важкий мій хрест,
Що перед вами, судді, не клонюсь я
В передчутті недовідомих верств,

Другий читець: Що жив, любив і не набрався скверни,
Ненависті, прокльону, каяття.
Народе мій, до тебе я ще верну
І в смерті обернуся до життя.

Третій читець: Своїм стражденним і незлим обличчям,
Як син, тобі доземно уклонюсь
І чесно гляну в твої чесні вічі,
І в смерті з рідним краєм поріднюсь.

Другий ведучий: У 1977 році Василя Стуса звільнили, але вислали в Матросове Магаданської області, де він працював до 1979 року на золотих копальнях.

Перший ведучий: Влітку 1979-го поет повертається з заслання до Києва. Невдовзі він вступає до Української Гельсінської групи правозахисників та відмовляється від радянського громадянства. Працювати змушений на заводах, робітником. Однак, підірване здоров'я дається взнаки.

Другий ведучий: Вже за кілька місяців за Василем Стусом спочатку встановлюють адміністративний нагляд, а потім, у травні 1980 року, його знов заарештовують, як особливо небезпечного рецидивіста, засуджують до 10 років примусових робіт і 5 років заслання.

Перший ведучий: Умови, в яких перебував Василь Стус, були жахливими. Режим перебування нагадував поліцейський. Поет постійно відчував на собі око наглядача.

Перший читець: Вже цілий місяць обживаю хату...
Що ж, мабуть, навикати вже пора.

Стілець і ліжко, вільних три квадрати
в віконці – ґрати, у кутку – пара...

Другий читець: І щохвилини в вічко зазирає
іскрадлива, як кицька, сатана,
мов дірочку під серцем назначає...
Напевне, приписали до майна
Тюремного уже й тебе самого.

Третій читець: Стілець і ліжко, вільних три квадрати,
що сповнені цілющого добра
небес просвітлих. Сонця синє груддя
аж ломиться у затісне вікно.
Оце тобі про славу і огуддя.
Оце воно, життя. Оце – воно.

На екрані – фрагмент трилогії "Просвітлої дороги свічка чорна"

Другий ведучий: Відомий німецький письменник, лауреат Нобелівської премії Генріх Белль і академік Андрій Сахаров зазначали, що вирок українському письменникові Стусу відрізняється своєю нелюдністю і закликали скасувати його. Академік Сахаров писав: "Невже країна, в якій вже загинули або зазнали репресій і переслідувань численні її поети, потребує нової жертви, нового сорому? Я закликаю колег В. Стуса – письменників в усьому світі, моїх колег – учених, Міжнародну амністію, всіх, кому дорога людська гідність і справедливість, виступити на захист Стуса. Вирок Стусові повинен бути скасований, як і вирок усім учасникам насильницького правозахисного руху". Але цього не сталося.

Перший ведучий: Василь Стус знав, що не винен. Він і вірив, і не вірив у своє виправдання. У листі до батьків поет писав: "Утішайтесь тим, що мене люди згадуватимуть добрим словом, а винних у Ваших сльозах – то навряд".

Другий ведучий: У тяжкі тюремні роки поет жив Україною. Ця віддана синівська любов до рідної землі була змістом його життя і проходила через усі його збірки.

Василь Стус: О, земле, втрачена, явися
бодай у зболеному сні
і лазурово простелися,
пролийся мертвому мені!

Перший ведучий: За нескореність та непокірність, за свою думку та гордість, за неприпинення Василя Стуса було засуджено до камери-одиночки, де він перебував з 1982 року по 1983 рік. Проте, поет не зламався. Впродовж 1983 року Василь Стус багато пише і перекладає. Приблизно 250 віршів і 250 перекладів мали скласти книги. Однак, збірку "Птах душі", на превеликий жаль, в тюремній камері було конфісковано. Та, попри всі негаразди і лиху долю, Стусові вдалося передати на волю тексти під назвою "З таборового зошита".

Другий ведучий: У вересні 1983 року Василю Стусу офіційно оголосили заборону до кінця строку висилати в листах свої вірші й переклади. Щось схоже на Шевченкове "ні писати, ні малювати". Відповідні органи пильно стежили, аби не вилетіла на волю жодна його "крамольна" думка. І поет запитував невтомних наглядачів:

Перший читець: Невже ти народився, чоловіче,
щоб зазирати в келію мою?
Невже твоє життя тебе не кличе?
Чи ти спізнав життєву путь свою
на цій безрадісній сумній роботі,
де все людською мукою взялось?

Другий читець: Ти все стоїш в моїй тяжкій скорботі,
твоїм нещастям серце проїнялось
моє недужне. Ти ж – за мене вдвоє
нещасніший. Я – сам. А ти – лиш тінь.

Третій читець: Я є добро. А ти – труха і тлінь,
А спільне в нас – що в'язні ми обоє
дверей обабоки. Ти – там, я – тут.
Нас порізнили мури, як статут.

Перший ведучий: Читали і конфісковували буцімто підозрілі за змістом листи і за них доводилося витримувати справжню війну з КДБ. Десятки й десятки листів просто зникали, а особливо ті, що надходили від друзів-однодумців із заслання. Цькування дедалі ставало нестерпнішим.

Василь Стус: Недавно повідомили мене, що всі мої рукописи, забрані перед відправкою на етап (там було 6 зошитів, де і виписки зі справи, і близько 150 віршів, і конспекти з творів) – все залишилося в КДБ, бо там, бачте, наклепи... Так само не віддають мені ні звинувачення, ні так званого вироку. Я, звичайно, воюватиму – і за рукописи, і за судові документи, бо це бозна-яке свавілля. З другого боку – раз не віддають, то знають самі, наскільки розправа наді мною була несправедливою... З віршами в мене зле, тільки побачать віршований текст – то й забирають.

Другий ведучий: У 1985 році Генріх Белль висунув Василя Стуса на здобуття Нобелівської премії за збірку "Палімсести". Тиск на поета посилювався.

Перший ведучий: А далі – 15 діб карцеру, голодування, холод, серцеві напади, відсутність допомоги... Кінець... Ніхто не знає, як це сталося. Чи то серце зойкнуло, чи грюкіт спальної дошки...? І стогін Василя...

Василь Стус: Зле і кату, зле і жертві, а щасливого – нема. Всім судилося померти за замками сімома.	Отаке ти, людське горе, отака ти, чорна хмань, демократія покори і свободо німувань.
---	---

Другий ведучий: У ніч з 3 на 4 вересня 1985 року у спецтаборі для політв'язнів на Уралі перестало битися серце одного з кращих синів України – Василя Стуса. Його

поховали на кладовищі таємно, уночі, поставивши на могилі дерев'яний стовпчик із бляшаним номером 9. І це за декілька годин до прибуття дружини і сина, які хотіли забрати тіло. Через рік у цьому карцері було знайдено напис "Господи, дякую", зроблений дрібним почерком поета схованим грифелем олівця.

Перший читець: Ще вруняться горді Славутові кручі,
Що синіє річки замріяна гладь,
Та вже проминув тебе птахом летючим
Твій час, твій останній. Попереду – падь.

Другий читець: Чіпляйся за кручу, як терен колючий,
Чіпляйся за небо, як яблуні цвіт,
Бо вже ослонився безокрай чужинний,
Бо вже чужинецький ощирився край.

Третій читець: Прощай, Україно, моя Україно,
Чужа Україно. Навіки прощай.

Перший ведучий: Україна мовчала... І тільки друзі мученика-поета зібралися в його київській хаті біля свічки перед розп'яттям, куди верталася його стражденна душа, як білий птах.

Другий ведучий: Про тих, хто не склав духовної зброї ніколи і ні за яких обставин, хто не втратив віри, Василь Стус писав: "... ми ще повернемося,
обов'язково повернемося,
бодай – ногами вперед,
але: не мертві,
але: не переможені,
але: безсмертні".

На екрані – фрагмент трилогії "Просвітлої дороги свічка чорна"

Перший ведучий: Поволі, неквапно, але Василь Стус повертається додому, займаючи своє почесне місце у найвищому ряду страдників нашої літератури. 16 листопада 1989 року відбулось важко виборене перезахоронення на Байковому кладовищі тіл Василя Стуса і його побратимів Юрія Литвина та Олекси Тихого, замордованих тоталітарною системою в тюрмах та концтаборах.

Другий ведучий: Навряд чи бачив таке Київ з часів перезахоронення праху Тараса Шевченка. Похорон перетворився у тридцятитисячну маніфестацію. Люди віддали останню шану видатному українському поету Василю Семеновичу Стусу. Це була справжня демонстрація піднесення національної самосвідомості українського народу. Вони таки повернулися. Це було вже остаточне повернення Василя Стуса на Батьківщину.

Перший ведучий: Василь Стус – втілення єдності особистого і громадянського. Він поклав своє життя за Україну, за честь і гідність кожної окремої людини. Він вірив, що прийде час, коли народ стане справжнім, а не декларованим господарем у сво-

їй країні, що розквітнуть українська мова і культура, що кожен відчує себе громадянином з усіма належними йому правами й обов'язками.

Другий ведучий: Незважаючи на страдницьку долю та непереборні труднощі, творчий доробок Василя Стуса досить великий. В теперішній час, в часи незалежності нашої держави, ми всі маємо змогу зачитуватися творами ПОЕТА з великої літери із його збірок: "Круговерть" (1965), "Зимові дерева" (1970), "Веселий цвинтар" (1971), "Час творчості" (1972), "Палімпсести" (1977), "Дорога болю" (1990), "Під тягарем хреста" (1991), "Вікна в поза простір" (1992). На превеликий жаль, не збереглась остання рукописна збірка Василя Стуса "Птах душі", якій так і не вдалося вилетіти через в'язничні ґрати.

Перший ведучий: Вагомий внесок в українську літературу Василь Стус зробив і на терені перекладу. Варто згадати його блискучі переклади з німецької, англійської, італійської, іспанської, французької мов. Перекладав письменник також зі слов'янських мов.

Другий ведучий: Епоха не цінує геніїв за їх життя – вона згадує про них надто пізно. Яка жорстока закономірність: час палить, нищить генія невблаганними вироками, а коли збагне, що дух його безсмертний, схиляється в пошані і каятті.

Перший ведучий: У 1991 році Стуса посмертно було відзначено Державною премією імені Т. Г. Шевченка за збірку поезій "Дорога болю", видану 1990 року. У 1997 році поета було нагороджено Орденом князя Ярослава Мудрого V ступеню (посмертно). У 1989 році була заснована літературна премія імені Василя Стуса. У 2005 році Василю Стусу посмертно було присвоєне звання Героя України, а 14 січня 2005 року відкрито меморіальну дошку та пам'ятник поету у рідному селі Рахнівка.

Другий ведучий: У травні 2019 року вийшла друком книга Вахтанга Кіпіані "Справа Василя Стуса". У ній йдеться про останні 5 років життя українського поета-дисидента Василя Стуса. Основою для написання матеріалу були архіви радянської спецслужби КДБ про справу проти Стуса. Вахтанг Кіпіані також керувався показами свідків, рідних та друзів, архівними документами, листами поета з тюрми.

Перший ведучий: Державним захисником Василя Стуса у судовому процесі був Віктор Медведчук. Близький друг Стуса Євген Сверстюк розповідає, що після зустрічі з адвокатом, Василь Стус відчув, що Медведчук є людиною комсомольського агресивного типу, який не розуміє та не захищає його. Зрозуміло, що Медведчук погоджувався з усіма доводами сторони звинувачення. Він визнав, що дії Стуса є злочином. Саме тому Василь Стус відмовився від призначеного йому адвоката, намагаючись самому здійснити свій захист. За це Стуса вивели із зали суду і вирок зачитали без нього. Суд проходив за зачиненими дверима.

Другий ведучий: Роль, яку Медведчук зіграв у суді над Стусом, описана у розділі книги Кіпіані під назвою "Чи вбивав адвокат Медведчук поета Стуса?". Сам Медведчук стверджував, що інформація у книжці не відповідає дійсності. Він наполягав, що роль адвоката в таких процесах була мінімальною, тож він не міг врятувати Стуса,

мовляв, рішення за такими справами ухвалювалося не у суді, а в партійних інстанціях і КДБ. І вже 19 жовтня суд зобов'язав автора видалити з книжки згадки про Віктора Медведчука.

Перший ведучий: Проте, на захист ПРАВДИ піднялась стурбована громадськість. 19 березня 2021 року Апеляційний суд скасував заборону книги, і вона стала найзатребуванішою в українських книгарнях та онлайн-магазинах. Її тираж сягнув 98 780 примірників.

Другий ведучий: Василь Стус виконав своє призначення сина України і сина планети. За Вітчизну він приніс себе у жертву, домігшись у Бога права на майбутнє країни. Для планети Василь Стус залишив поезію такого високого рівня, що найкращі критики і літературознавці не знаходять йому рівних.

Звучить трагічна музика.

Перший читець: Скиньте шапки, друзі, на хвилину

Ми згадали сина України,
Ми згадали про трагічну долю,
Про життя і смерть його в неволі.

Другий читець: Ні Сибір, ні допити, ні грати

Не змогли душі його зламати.
І його поезію співучу
Не згубив зловісний дріт колючий.

Третій читець: Іскру Божу муром не згасити,

Якщо серце здатне так любити
Свій народ і рідну Україну,
Ту єдину в світі Батьківщину.

Перший читець: Вчить поет нас мужності й любові.

Хай любов живе в ділах і слові!
Тож пом'янем сина України!
Скиньмо шапки, браття, на хвилину!

Оголошується хвилина пам'яті. Звучить пісня "Прощай, Україно" (слова і музика В. Стуса).

Перший ведучий: Дякуємо всім присутнім, що прийшли на гостини до Василя Стуса.

Другий ведучий: Дякуємо Василеві Стусові, що зібрав нас у нашій читальній залі.

Творчі завдання та інтерактивні вправи "Згадати зараз, щоб не забути ніколи"

1. Тест-вікторина "Оберіть правильну відповідь"

1. 1963 рік. Василь Стус вступає до аспірантури інституту літератури ім. Т. Шевченка АН УРСР, а в 1965 році його відраховують. Що послужило причиною відрахування? (а) погано вчився; б) писав заборонені вірші; в) під час перегляду фільму в кінотеатрі підтримав протест І. Дзюби та В. Чорновола проти арешту шістдесятників);

2. Редактором яких газет працював Василь Стус? (а) "Соціалістичний Донбас"; б) "Слово Просвіти"; в) "Літературна Україна");

3. Які дві збірки Василя Стуса не побачили світ у 1965 році? (а) "Круговерть", "Зимові дерева"; б) "Птах душі", "Дорога до болю"; в) "Палімпсести", "Веселий цвинтар");

4. В яких виданнях свого часу друкувалися вірші Василя Стуса? (а) "Україна", "Фоліо"; б) "Донбас", "Прапор", "Дніпро"; в) "Жовтень", "Київ");

5. З якими словами до свого читача звертається Василь Стус у 1969 році? (а) "Поетом себе не вважаю. Маю себе за людину, що пише вірші. Деякі з них, як на мене, путящі"; б) "Як добре те, що смерті не боюсь я..."; в) "Мені здається, що живу не я, а інший хтось живе за мене в світі в моїй подобі");

6. Яка подія 1972 року стала вирішальною в житті поета? (а) Пише вірші, але їх не видають; б) Їде до Донецька через смерть батька; в) 1972 року Стуса заарештовують за зберігання і поширення антирадянських наклепницьких документів);

7. Стуса посмертно відзначено Шевченківською премією за збірку поезій: (а) "Дорога болю"; б) "Круговерть"; в) "Палімпсести");

8. За яку книгу Василя Стуса було висунуто на здобуття Нобелівської премії? (а) "З таборового зошита"; б) "Птах душі; в) "Палімпсести");

Бліц-вікторина "З біографічного"

1. Де і коли народився В.Стус? (6 січня 1938 року в с. Рахнівка Гайсинського району на Вінниччині);

2. Як закінчив школу Василь Стус? (із срібною медаллю);

3. Де навчався Василь Стус після закінчення школи? (в Донецькому педагогічному інституті, на історико-філологічному факультеті);

4. До якого міста повертається Василь Стус, відбувши покарання у 1979 році? (до Києва);

5. Яку фразу вигукнув Василь Стус під час прем'єри кінофільму "Тіні забутих предків"? ("Хто проти тиранії – встаньте!");

6. В якому році вдруге заарештовують поета, з яким вироком? (у 1980 році. Вирок: 10 років таборів особливого режиму);

7. Із скількох записів складається "Таборовий зошит" Василя Стуса? (із 12 записів);

8. В якому році відбулось перепоховання Стуса у Києві на Байковому кладовищі? (У 1989 році);

9. В якому році поету було присуджено Шевченківську премію? (у 1991 році);

10. В якому році поету посмертно присвоєне звання Героя України? (у 2005 році).

Детектив-вікторина "Вірю – не вірю"

1. В дитинстві Василь Стус мріяв стати геологом, але після прочитання "Мойсея" Івана Франка вирішив займатись літературою. (Так. У 9 класі, прочитавши "Мойсея" Франка, Василь Стус вирішив стати літератором);

2. У 1965 році Василь Стус прийнятий до РЕН-клубу, за що його було заарештовано. (Ні. Василя Стуса заарештовано у січні 1972 року за "антирадянську агітацію та пропаганду". До РЕН-клубу поета заочно прийнято у 1978 році під час його заслання);

3. У 1985 році Василя Стуса висунуто на здобуття Нобелівської премії. (Так. У 1985 році за збірку "Палімпсести" Генріх Белль висунув Василя Стуса на здобуття Нобелівської премії);

4. Найповніша збірка Василя Стуса, "Палімпсести", що увібрала твори, написані автором впродовж 1971 – 1977 років, була видана за життя поета. (Ні. "Палімпсести" вийшли друком вже після смерті автора, у 1986 році. До збірки увійшли вірші, які вдалося зберегти, доправивши на волю у листах до дружини або за допомогою людей, що відвідували інших в'язнів. Кілька сотень віршів Василя Стуса, вилучених таборовими наглядачами, в тому числі й остання збірка "Птах душі", на превеликий жаль, були втрачені).

Математична гра "Розшифруй числові вирази"

1. **1938 – 1985** (1938 – рік народження поета; 1985 – рік смерті поета);

2. **(5 + 3) + (10 + 5) + 9** (5 років – ув'язнення в таборах Мордовії; 3 роки – заслання в Колімському краї; 10 + 5 – другий арешт поета: присуджено 10 років таборів суворого режиму і 5 років заслань; 9 – 9 місяців провів поет у камері-одиночці).

Біографічні розвідки "Надзвичайно сучасний Василь Стус"

Доведіть наведені ствердження фактами біографії Василя Стуса.

1. Василь Стус використовував сторітелінг та робив промо української мови, коли це ще не було мейнстрімом. *(Після закінчення педагогічного інституту та служби в армії Василь Стус викладав українську мову та літературу в Горлівці. Аби зробити свої уроки цікавими та привабливими, він розповідав дітям історії з української минуштини та читав власні поезії. Так учні, принаймні, чули українську мову і не втрачали інтерес до неї);*

2. Василь Стус був таборовим блогером. *(Останні тексти поета – це його роздуми про життя та історії людей, які разом із ним відбували покарання. Щоб приховати ці тексти від наглядачів табору, Стус писав їх дрібнесеньким почерком на тонких смужках технічного паперу. Ці нотатки не мали шансів побачити світ, якби не дружина литовського політв'язня Баліса Гаяускаса Ірена. Вона на собі вивезла тексти Стуса на свободу. Згодом їх видали під назвою "З таборового зошита");*

3. Василь Стус застосовував дистанційне навчання і виховання сина. *(Через арешти Василь Стус був поруч із сином лише в його ранньому дитинстві та 9 місяців між першим і другим ув'язненням. Але поет займався вихованням сина через листи: радив, що читати, пропонував поміркувати над певними творами, надсилав переклади поезій, давав настанови);*

4. Василь Стус захищав політичних в'язнів. *(Василь Стус писав відкриті листи до компартії, Спілки письменників та Верховної Ради, критикуючи порушення людських прав і арешти колег. На початку 1970-х років поет приєднався до групи захисту прав людини. У 1965 році, під час прем'єри фільму Сергія Параджанова "Тіні забутих предків" у кінотеатрі "Україна", Василь Стус взяв участь в акції протесту. Він разом з Іваном Дзюбою, В'ячеславом Чорноволом, Юрієм Бадзьом закликав партійних керівників засудити арешти української інтелігенції);*

5. Доля Василя Стуса схожа на долю Тараса Шевченка. *(Життя Василя Стуса обірвалося на злеті – 47 років; в цьому ж віці загинув Т. Шевченко. І Василь Стус, і Тарас Шевченко жили в умовах жорсткої державної системи. Василь Стус, як і Тарас Шевченко, був загнаний на заслання. Обом поетам було заборонено творче самовиявлення. Стус – прямий нащадок Кобзаря, його заповіт "І в смерті з рідним краєм поріднюсь" звучить як відлуння Шевченкового заповіту).*

Складання сенкана про Василя Стуса

Сенкан – це неримований вірш, що складається з 5-ти рядків. Слово "сенкан" походить від французького слова "н'ять" і позначає вірш у 5 рядків.

Алгоритм складання сенкану:

1-й рядок – 1 іменник: тема;

2-й рядок – 2 прикметника: опис (який він);

3-й рядок – 3 дієслова: що робить?;

4-й рядок – 4 слова: речення-судження, фраза-висновок з 4 слів;

5-й рядок – синонім-іменник до теми або слово-асоціація, або власна думка.

Приклади сенканів:

1. Василь Стус – особистість

2. стійкий, незламний

3. бореться, захищає, закликає

4. непокірний долі справжній патріот

5. совість

1. Василь Стус – митець

2. талановитий, незабутній

3. страждає, творить, сподівається

4. дорога через терни до зірок

5. син України, велич світова

Список використаної літератури

Твори Василя Стуса:

Стус, В. Вибрані твори / В. Стус. – Донецьк : БАО, 2011. – 352 с.

Стус, В. Небо. Кручі. Провалля. Вода / В. Стус. – Львів : ВД Старого Лева, 2015. – 410 с.

Стус, В. Палімпсест : вибране / В. Стус. – Київ : Факт, 2006. – 420 с.

Стус, В. Повернення : вірші / В. Стус. – Івано-Франківськ : [б/в], 1990. – 31 с.

Стус, В. Поет і громадянин. Книга спогадів та роздумів / В. Стус. – Київ : Кліо, 2013. – 684 с. : іл.

Література про життя і творчість

Дорошенко, О. Василь Стус / О. Дорошенко. – Харків : Фоліо, 2016. – 128 с. – (Знамениті українці).

Не відлюбив свою тривогу ранню ... : Василь Стус – поет і людина : спогади, статті, листи, поезії. – Київ : Український письменник, 1993. – 400 с.

Справа Василя Стуса. Збірка документів з архіву колишнього КДБ УРСР : бібліотека історичної правди / Уклад. В. Кіпіані. – Харків : ВД Vivat, 2020. – 688 с. – (Історія та політика)

Стус, В. Поет і Громадянин. Книга спогадів і роздумів / В. Стус. – Київ : КЛЮ, 2013. – 684 с. : іл.

Стус, Д. Василь Стус : Життя як творчість / Д. Стус. – Київ : Факт, 2005. – 366 с. : іл.

Статті із періодичних видань:

Дворецька, Л. Василь Стус : [Біографія, фото, вислови] / Л. Дворецька, Т. Порхун // Країна. – 2018. – № 1. – С. 30 – 33.

Дзюрак, О. Роздуми про сенс людського життя у світлі творчості Василя Стуса / О. Дзюрак // Дивослово. – 2018. – № 6. – С. 16-19.

Загнітко, А. «І в смерті з рідним краєм поріднюсь» / А. Загнітко // Слово Просвіти.

Зоц, І. Василя Стуса на Донеччині знову забороняють : [на окупованій території] / І. Зоц // Урядовий кур'єр. – 2019. – № 168. – 4 вересня. – С. 4.

Зятьєв, С. За право бути собою / С. Зятьєв // Військо України. – 2018. – № 1. – С. 55-59.

Калинець, І. Василь Стус у Львові : [спогади] / І. Калинець // Слово Просвіти. – 2018. – № 26. – С. 14.

Кармінський, Д. Василь Стус : [кросворд за творами В. Стуса] / Д. Кармінський // Запорізька правда. – 2019. – № 34. – 22 серпня. – С. 16.

Коба, Т. Василь Стус / Т. Коба // Виховна робота в школі. – 2018. – № 2. – С.18-8 – 18-10.

Никорак, Ю. Народе мій, до тебе я ще верну... / Ю. Никорак // Літературна Україна. – 2018. – № 1. – С.1, 3.

Овсієнко, В. Різдво Василя Стуса / В. Овсієнко // Слово Просвіти. – 2018. – № 1. – С. 2.

Поліщук, Н. Текстова стратегія палімпсеста в поезії Василя Стуса / Я. Поліщук // Слово і час. – 2018. – № 6. – С. 3-12.

Пуніна, О. Скульптурно-живописна модель інтерпретації творчої особистості Василя Стуса / О. Пуніна // Слово і час. – 2018. – № 1. – С. 38-48.

- Рудь, О. «Рядовой Стус, выйти из строя!»: спогади до дня народження легендарного поета / О. Рудь // Українська літературна газета. – 2022. – № 2. – 20 січня. – С. 8-9.
- Салига, Т. «Я ніколи не мав вишитої сорочки ...» Ірина та Ігор Калинці та Василь Стус / Т. Салига // Літературна Україна. – 2019. – № 37-38. – С. 8-9.
- Самченко, В. «... Усе пройди і винести зумій»: Вінничина, Донецьк і Київ сформували незламний дух Василя Стуса / В. Симоненко // Україна молода. – 2018. – № 44. – 20-21 квітня. – С. 13.
- Тарнашинська, Л. «Недобутий час» Василя Стуса: виміри прямостояння / Л. Тарнашинська // Українська літературна газета. – 2018. – № 2, 3, 4. – С. 16-17.
- Шаф, О. Василь Стус / О. Шаф // Бібліотечка «Дивослова». – 2018. – № 1. – С. 2-58.

Інтернет-ресурси:

- Василь Стус: бунтівник із 60-х, довкола якого досі ... <https://www.bbc.com>
- Василь Стус: життя як творчість <https://duh-i-litera.com>
- Василь Стус — письменник і дисидент, знищений ... <https://suspihne.media>
- Василь Стус: поет, вчитель, громадянин <https://pustunchik.ua>
- Василь Стус у (кривих) дзеркалах сучасності: війни пам'яті <https://blog.yakaboo.ua>
- Життя та творчість Василя Стуса <https://www.ukrlib.com.ua>
- Народився Василь Стус, поет, літературознавець ... <http://www.nbu.gov.ua>
- Просвітлої дороги свічка чорна <https://www.youtube.com>
- СТУС ВАСИЛЬ СЕМЕНОВИЧ - Дисидентський рух в Україні
<https://museum.khpg.org>
- Я воскрес, щоб знову з вами жити <https://nubip.edu.ua>
- Ярій, душе! Ярій, а не ридай (сценарій) <https://ukrreferat.com>

ЗАПОРІЗЬКА ОБЛАСНА

ЮНИЙ / ЧИТАЧ

БІБЛІОТЕКА ДЛЯ ДІТЕЙ

Комунальний заклад "Запорізька обласна
бібліотека для дітей "Юний читач"
Запорізької обласної ради

69006

м. Запоріжжя,
вул. В. Лобановського, 14

Телефони: (061) 236-85-62

236-85-63

236-86-27

236-86-49

Факс: (061) 236-85-62

Електронна пошта: zobd@ukr.net

Сайт: www.zobd.zp.ua